

տի լինէր նոյն թագաւորին ծննդէնէն դէթ տարի մը կանուխ, եւ ուրիշի համար: Այդ պարագային՝ այդպիսի շքեղ գրչագիր մ'իւր գրութեան յիշատակարանն ունենալու էր, ինչ որ չկայ՝ նոյն պսակաւոր ամուսնաց գրածներէն զատ. եւ որոց գլխաւորը, յետոյ քերուած, ինչպէս ըսինք, կը գրաւէ Մարկոսի վերջին թերթին ամբողջ երկրորդ էջը, որ չէր կարող գրչէն ճերմակ թողուած լինել, որպէս զի աւելի քան յետոյ տարի վերջ Գագիկ ու Մլքէ (թագաւորեալք 914ին) գային մրէին: Այլ այդ իսկ էր գրութեան եւ միանգամայն նուիրման յիշատակարանը, եւ երկու գործողութիւնքն ալ կատարուեր էին իրենց օրով. ուրեմն եւ 862էն կէս դար յետոյ:

Եզրակացնելով, Մլքէի աւետարանին գրութեան տարի ընդունելու ենք 902ը: Իսկ ք եւ Ե տառերուն ներքեւ եօթնեկի օրեր տեսնելու չենք, այլ ժամեր: Զի նախ՝ հին գրչաց քով անսովոր է օրերուն անուանքը նշանակել այբուբենի գրերով, ու-

րոնք իբրեւ թուանշան կը գործածուին ընդհանրապէս. եւ երկրորդ՝ ուրիշ շատ գրիչներ եւս սովորութիւն ունէին յիշելու ժամերը, եւ անոնց կարգին Մաշտոցի նոյն աշակերտն ալ, որ իւր գրութեան աւարտը կը դնէ «ի վեցերորդ ժամու»: Շատ յարմար է՝ որ Մլքէի գրիչն եւս սկսած լինի օրուան երկրորդ ժամուն կամ սկիզբը, ինչ որ բնականն է, եւ աւարտած հինգերորդին: Եւ որովհետեւ նշանակուած ամսաթուերուն նպատակն էր գլրջութեան տեւողութիւնը ցուցնել, ամսոց օրերուն քով եօթնեկի օրերուն յաւելուածն անօրուտ կրկնութիւն մը պիտի լինէր արդէն, ուր ժամերուն յիշատակութիւնն համեմատ էր նպատակին: Եւ այսպէս կը յանգինք այն մեկնութեան՝ զոր ես վաղուց տուած էի այդ յիշատակարանին. «թերթից քանակը, տարեթիւր, եւ հաւանօրէն սկզբնաւորութեան եւ աւարտման ամիսները, օրերն ու ժամերը» (Երգմուսի, 249):

Հ. Վ. ՀԱՅՈՒՆԻ

Կ Ա Ն Ա Ն Զ Տ ՈՒ Ն Ը

Երկար ատեն ես բնակեցայ տուն մը կանանչ Ծաղիկներուն հետ երպիներանգ թռչուններուն, Հոն կը հնչէր ջութին ծիծաղն ոսկեճաճանչ, Ու կը խօսէր հին աղբիւրի մը համբարուն:

Ես առանձին էի որ կեանքն ոգեկոչուած Իմ հողիւս կը յայտնուի միշտ անվրդով, Անջատ ուրիշ պատկերներու, թեւատարած Աղաւնիի մը ձիւնաթեւ կերպարանքով:

Բայց խորհուրդներ կը հիւսուէին ամէն ճրագի Լոյսով, ամէն ձայնի վրձիտ աղբսանքով, Երբ կը բանար ինծի լուութեան ձեռքը ոսկի

Դուռն աշխարհի մը տարօրէն անըրջաթով՝ Ուր անայլայլ կը գտնէի տունը կանանչ Իր ծառերուն հետ, աղբիւրին ոսկեճաճանչ:

ԱՐՄԷՆ ԵՐԿԱԹ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԱԲԵՂԱՅ ՄՇԵՑԻՒ ՄԷԿ ՏԱՂԸ

(1553)

Մեր կարգ մը տաղասացներուն նման՝ այս տաղասացին ալ կենսագրութիւնը կը մնայ բոլորովին անծանօթ: Իր մասին միայն իր տաղն է որ կու տայ ծանօթութիւններ, եւ տաղին հոս հրատարակութենէն վերջ պիտի ընեմ անդրադարձումներ:

1937ին Նոր Զուգայի ձեռագրաց մէջ կատարած պրպտումներու ատեն հանդիպեցայ այս տաղին՝ թիւ 271 ձեռագրին մէջ:

Քաղցրիկ տաղ ի Մշեցի արեղայէ վասն Հայոց երկրի:

Աւրհնեալ համադոյական սուրբ երրորդութիւն անբաժան,
ԶՀայր եւ զՈրդի սուրբ Հոգի դոհութիւն այժմ եւ յաւիտեան,
Եկայք Աղամայ որդիք արարածք ամէն միաբան,
Լացէք դուք այս աւր զմեզ. զտառապեալ աղղս Հայկազեան:
Նայ թռչունք երկնայինք, ծովային զեռունք ամենայն,
Փաղանք ու յանապատէ յանասնոց ջրիւնք ամենայն,
Լուսին եւ արեգակը յերկնից. աստեղաց դունդը համայնդամայն,
Ողբակից լերուք դուք մեզ, վշտացեալ աղղիս Արամեան:
Տարերք դուք քառանկեան. հակառակ եւ յոյժ միաբան,
Եւ դուք ողբակից լերուք. վասն աղղիս մերոյ Հայկազեան,
Մեռան թագաւորք մեր, եւ իշխանք երկիրս ամենայն,
Թողին անհովիւ զմեզ, տիրեցին մեզ գայլք եւ դաղան:
Մեռան հայրապետքն մեր, սրբազան հայրքն պատուական,
Որ եւ աղաւթիւք նոցա աղտածեալ բաղում սրբեցան,
Բուսաւ (դ)աւաղանդ չարութեան, սերմանեալն ի Քաղքէտոնայն⁽¹⁾,
Եպիսկոպոսք քահանայք, արծաթով ոսկով ընտրեցան:
Զքաղք եւ զգեղ ասեմ, որ ամենէն վրդովեցան,
Զվանք եւ զանապատ ասեմ, ամենայն ոչ կայ ի սահման,
Մեծամեծ մինչեւ փոքրունս, ճշմարտութենէ յոյժ խոտորեցան,
Խոտորնակի խոտորնակ, բարկացաւ մեզ անմահ արքայն:
Մեզ իրիմիայս պիտէր, ողբերգոյն ի յիրսայեւան,
Որ բաղում ողբով կոծէր զտառապեալս որդիք Հայկեան,
Քահանայք երկրիս Հայոց, սարկաւաղ եւ աշխարհական,
Ամէն լալագին դիմաւք, յանաւրէն աղղաց զերեցան:
Տղայք նորահաս մանկտիք, աղջկունք ի լուսին նման,
Ի ձեռն այլազգեացն անկան, անիծեալ աղղ. Թուրքաւաւան,
Գերեց զերկիրն ամենայն, անիծեալ չարն Սուլէման,
Որ եւ զնախայհարք նորա կու ասին Օմար եւ Օսման:

(1) Աղղիս մէջ դարերով չհասկցուած եւ յանիրաւի դատապարտուած Դ տիեզերական Ս. Ժողովը կ'ականարկէ: Ծ. Խ.

Սուրբ զեկեղեցիքն առան, դարձուցին ի կողմն հարաւան,
 Փոխան սուրբ պատարաքին, կու հաչեն զլայիլայեան,
 Այլ եւ զլսկիսքն ասեմ, զբուռնաւունք եւ զաւետարան,
 Զոսկին եւ զարծաթն առին, զբեանքն ամէն այրեցան:
 Սրբութեան տեղիք մտան լրբութեամբ, եւ աղօթք կացան,
 Փոխան սուրբ քահանայից, պղծաշունք մոլայք կու կարգան,
 Ի բեմբդ ւ ի խորանդ ելան, ամենայն պիղծ չանարժան,
 Փոխան պրօսխումէին, բարբառնջին ուսուողունէլան:
 Զբերդէրդ եւ զքեղեք առին, զամբողջերն մեր զամենայն,
 Փոխան մեր զանկակներուն, կու հաչեն Մամադ ալիայն,
 Զայնի ողբալոյ իմոյ, դու լսէ եղբայր սիրական,
 Թէ զինչ եղեւ այս երկիրս, Հայաստան աշխարհս ամենայն,
 Ոմանք որ ի լեռն ելան, սովամահ անդէն մահեցան,
 Եւ այլք ի ձորաց մէջին, զաղանաց կերակուր եղան,
 Ոմանք որ սովոյ մեռան, աւրհնութեամբ աստուծոյ հող տապան
 չմըտան,

Եւ այլ յետին թռչակին, ցանկացան եւ ոչ ընկալան:
 Ի Համիդ քաղաքէն ասեմ, որ երթայ մինչեւ ի Շրվան,
 Զաջն եւ զհահակն ինչ ասեմ, չեմ կարել պատմել զամենայն,
 Յակոբ վարդապետն մեծ, պանծալի հայրն պատուական,
 Լի էր նա չնորհօք հոգոյն, լուսատու աղղիս Արամեան:
 Ի Քաջբերունեաց երկիրն. յանապատն որ է Ուռունդան,
 Անդէն նահատակեցաւ, առաջին սրբոցն նման,
 Ժամատեղին աղաւթից, ժողովեալ էին ամենայն,
 Յանկարծ ի վերայ հասին, կոտորեցին ամէն միարան:
 Զվարդապետն եւ զքահանայքն, եւ անթիւ այլ աշխարհական,
 Կանայս եւ զաղջըկունս մեր, որ էին զամէն միարան,
 Որպէս մարքարենքն դոջի, յաստուծոյ տունըն պիղծք մտան,
 Զմարմին ծառայիցն քոց, թռչունքն եւ զաղանքն կերան:
 Աւել քան զճուրս երկիր քրիստոնէից աւենքն Հիդան,
 Ոչ ոք էր թաղող նոցայ, ոչ ողբող եւ ոչ լալական,
 Շատ գեղ, շատ քաղաք էրան, վանորայք եւ անմարդացան,
 Վարդապետք եպիսկոպոսք, յոյժ բազումք նահատակեցան:
 Շատ հայրք անորդի եղան, շատ կանայք դստերքն ու կուլան,
 Շատ եղբարք ի եղբարէն բաժանեալ, գերութիւն ընկան,
 Զաւերելն երկիրն Հայոց, թ'ինչ եղեւ կամ ինչ լինին այն,
 Զամէն ո'վ կարէ պատմել, թանկանիս ի կարգիլիս սահման:
 Լսողք իմաստունք ճարտարք, որ հմուտ է իմաստութեան,
 Յորժամ դուք որ զայս լսէք, մի առնէք զբանիկս ի խտայն,
 Տրուպ տառապող անձամբ, Յովհաննէս անուն արեղայն,
 Որ է ի Տարօն դաշտէն, ի վանաց որ է Գլական:
 Ասաց ողբս լալական, որ լսողքն ասեն հայր մեղան,
 Տացուք դոհութիւն փրկչին, անցանելոն այժմ եւ յաւիտեան,
 Ի Հայոց հազար թվին, երկու թիւ ու յարարարեան,
 Բաներս այս կատարեցան, ողբալից եւ յոյժ լալական:

* * *

Տաղը դժբախտարար խառնակուած է, երբեմն անիմաստ ըլլալու չափ:
 Ես անոր ուրիշ օրինակին չեմ հանդիպած այլուր, որով սրբապետութիւն ընել
 չեմ յանդգնիր՝ բացի մէկ երկու ուղղադրական յայտնի սխալներէ եւ համա-
 ոտադրութիւնները բանալէս:

Յովհաննէս Մշեցի տաղասացը իր այս տաղով կը նկարագրէ Հայաստանի
 տխուր կացութիւնը ԺԶ դարու կէսերուն՝ Սուլթան Սիւլէյմանի արշաւանք-

ներուն պատճառաւ: Ան թուական մըն ալ կու տայ 1002՝ որ մեր 1553ին կը
 հաւասարի, որ արդարեւ Սիւլէյմանի Պարսից վրայ կատարած վերջին արշա-
 ւանքին թուականն է, որուն պատճառաւ Պարսից Շահ Թահմազբի եւ Սուլթան
 Սիւլէյմանի հետ նախ 1554ին ի Կարին զինադադար կնքուեցաւ, յետոյ ալ
 խաղաղութիւն:

1553ի այս արշաւանքին առեւ, Քաջբերունեաց վանքերէն մէկը ապաս-
 տանած «Յակոբ վարդապետն մեծ»ը՝ շատ մը կրօնական եւ աշխարհական
 աղօթողներու հետ՝ սրախողխող կը նահատակուի: Հաւանաբար ասիկա պէտք
 է նոյնացնել Յակոբ Մեծօփեցիի եւ իրենիններուն նահատակութեան հետ:
 Օրմանեան 1552 թուականը կ'ընդունի, եւ նաեւ անոր տրուած Մեծօփեցի մա-
 կանունը, օգտուելով Հ. Ալիշանի ներկայացուցած մէկ յիշատակարանէն: Թէ՛
 թուականը եւ թէ՛ մականունը խնդրական կը սեպեմ: Սակայն նախ կը ներ-
 կայացնեմ Հ. Ալիշանի յիշատակարանին մեղի համար հոս կարեւոր եղած
 հատուածը.

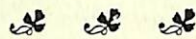
Ողորմ ողբալի բաներ որ եղաւ Արճէչ գաւառին.
 Յակոբ քաջ բարունապետն երեսուն հոգւով սպանեցին
 Ամսեանն ի յօգոստոսին չորեքտասան աւուր կիւրակին,
 Փոխման Սուրբ Աստուածածնին՝ անօրէնք զնոսա պատեցին,
 Մինչդեռ ի պաշտօն էին ի ժամու ահեղ դիշերին,
 Յակոբ վարդապետն սուրբ մեկնութիւն առնէր երազին.
 Ասաց իւր միարանիցն, թէ, փութով նշխար կազմեցէք.
 Գիշերս ես երազ տեսայ, կու վախեմ. այլ մի ծուլանէք.
 Որդիք, անհոգ մի՛ կենայք, միմեանց խոստովանեցէք.
 Իմ սիրտս ի փորիս կ'այրի, դուք բնաւ կու անհոգանայք:
 Յորժամ ըզպաշտօնն արին, ժամարարքն ըսպաս դընէին,
 Յանկարծ զըզըրդումն եղեւ՝ թէ եաղի(չի)քն ըզմեղ կոխեցին.
 Յնողորմ ի ներս մըտին սուսերօք զնոսա սպանեցին.
 Անոցորմ ի ներս մըտին՝ զամենն սըրով մաշեցին.
 Մինչդեռ պատարագէին՝ զամենն սըրով մաշեցին.
 Մինչդեռ կենդանի էին՝ օրհնութիւն վեր առաքէին.
 Բազում լալիւ ողբային, առ Քրիստոս ձայնիւ գոչէին:
 Յորժամ նահատակեցին եւ զտաճարն հըրով այրեցին,
 Մարմինք սուրբ երանելեացն տաճարէն այլ ոչ փախեցին:
 Յակոբն էր ընտրեալ աղգօք եւ լըցեալ եօթնարփեան շնորհօք,
 Մաքուր յաշխարհի կացեալ, զարդարեալ անձառ պսակօք:
 Եղո՛ւկ ու վա՛յ մեր անձանցս՝ զոր աչօք մերովք զայս տեսաք,
 Ողորմ ողբալի եղաք, հայրենեաց մերոյ զըրկեցաք:
 Ով որ բաներս ասէ՛ զվարդապետն բերան մի յիշէ.
 Քրիստոս իւր մեղքն ջնջէ, գեհենի հըրոյն աղատէ:

(Հայապատում, փոքր, Գ. մաս էջ 280-1)

Հ. Ալիշան որ կը հրատարակէ այս տաղս, երկրորդ տողին իբր ծանօթու-
 թիւն կ'աւելցնէ «Անշուշտ Մեծօփայ վանից առաջնորդն էր» (Անդ էջ 280):
 Սակայն նկատելի է որ նման յիշատակութիւն մը չկայ, որով այս Յակոբ «մեծ-
 վարդապետին» մեծօփեցի մականունը տալ առանց տուեալի սխալ է: Յովհան-
 նէս Մշեցի իր տաղին մէջ կը վկայէ որ նահատակեալ Յակոբ վարդապետը
 Քաջբերունեաց երկիրն Ուռունդան անապատը կամ վանքն էր՝ ուր եւ նահա-
 տակեցաւ, եւ ո'չ թէ Մեծօփայ: Այս Ուռունդան դուցէ հարկ ըլլայ սրբադրել,
 սակայն ոչ մէկ առեւ Մեծօփայ հետ կարելի է նոյնացնել: Գալով 1552 թուա-

կանին՝ զոր կ'ընդունի Օրմանեան՝ այդ ալ անընդունելի է, քանի որ Յովհաննէս Մշեցի կը նշանակէ 1553, իր տաղը հաւանաբար դրած ըլլալով դէպքերուն անմիջական ազդեցութեան տակ: Օրմանեան «սուսերամերկ Պարսիկներ» (Ազգապատում էջ 2263) կը նկատէ նահատակողներն, եւ արդարեւ տաղէս առաջ գտնուող նոյնին հեղինակութեամբ ուրիշ տաղի մը վերնագիրը՝ «Վասն Շարժման Կարմիր Գլխոյն» (Ղալալ, Պարսից տուած մակդիր մը) ունի, նաեւ Յակոբի նահատակութեան տաղը գատ տաղ մըն է «Վասն Յակոբ Վարդապետին եւ ընկերացն» խորագրով, ուր Ղալալ-Կարմիր գլուխի խօսք չ'ըլլար: Արդէն տեսանք որ Յովհաննէս Մշեցիի համաձայն ասպատակողները թուրքեր էին Սուլթան Սիւլէյմանի բանակին պատկանող:

Յ. ՔԻՐՈՏԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱԼԷՊԻ ՔԱՀԱՆԱՅԻՅ

(Շար. տես «Բազմալիւս» 1939, էջ 14)

50. ՏԷՐ ՍԱՐԳԻՍ ՔԶՆՅ. ՀԱԼԷՊՅԻ (1592 - 1662)

Այսքան չէ սակայն Տէր Սարգիսի հրմտութիւնը. սա լայնածաւալ միտք է, համայնադէտ, ամէն բան գիտնալու հետամուտ, եւ այս՝ չնորհիւ իր լեզուագիտութեան: Առաքել վրդ. կը վկայէ. նոյնը կը վկայէ նաեւ իր ընտանեկան մահադրութիւնը, որ Սարգիս քհ. «կարի վարժ էր ի լեզուն արապի, օսմանցւոյ եւ փռանկիմ, այլ եւ ծանօթ հռոմի լեզուին եւ ջիտի լեզուին», ու ասոնք՝ հայերէնէ գատ, որ իր մայրենի լեզուն էր եւ որուն լիովին տիրացած էր: Հայերէնը, թուրքերէնն ու Արաբերէնը՝ ծննդավայր հալէպի մէջ ուսաւ եւ շատ բնականաբար. իսկ Իզմիրի մէջ պատահութիւն ունէր սորվելու Փրանկի լեզուն, ջհտի լեզուն (սպանեօ՞ւ): «Եւ կարդացող հինգ լեզուէ»՝ ա'յս նաեւ վկայութիւնը ընտանեկան արձանագրութեան: Ահա՛ այդ արձանագրութիւնը նոյնութեամբ.

«ՌՃԺԱ. (1662) թվին հայոց, Սեպտեմբերի երրորդ օրը՝ շաբաթ՝ հանդես առ

Աստուած հայրն մեր Մուրատ Տէր Սարգիս, որ էր հարկեւոր, խելօք, իմաստուն, բարեսիրտ, ողորմածսիրտ, մարդկան մէջ անուանի եւ դանձատես տիմանն արքունի եւ սիլա փորող հալպա եւ սիլազան փաշի. եւ կարդացող հինգ լեզուէ. քեամիլ եւ գրէր լաւ. եւ ոսկեգործ եւ սայաճի. եւ քեամիլ ամէն դիհաց որ քան զշափն աւելի զոր գրեցաք. եւ ամէն բանէ խաղարտար. եւ հաւատարիմ, որ իսկի չկար ի մէջ քրիստոնէից ազգի մէջն քան զինքն գիտուն եւ իմաստուն, չկա'ր, եւ ամէն բանէ խաղարտար, եւ թաղվիմ Փրանկի գիտէր. եւ իմի՛Փալազ գիտէր, լա'ւ: Բայց Աստուած զիւր դատաստանն քաղցր առնէ. ամէն. Հայր մեր որ յերկինս, եւ չափահասակն 65 կամ եօթանասուն»⁽¹⁾:

Եթէ այս պատուական ու անուանի քահանային տապանադարը, վրայի պատշաճ

(1) Արտ. Արքեպսկ. «Ցուցակ Հայերէն Զեռագրաց Հալէպի», Ա. հատոր, էջ 393 բ:

արձանագրով յայտնի մնացած ըլլար, այնքան յարգի եղած պիտի չըլլար, որքան ա'յս արձանագիրը, որ կենդանի, հարազատ վարքն ու պատկերն է այն անմոռանալի երէցին, որ իր ժամանակին մէջ փայլեցաւ որպէս լուսատու աստղ, ու թողուց անջնջելի անուն եւ յիշատակ:

Կ'արժէ՛ կանոն առնել սակայն այս ինքնեկ արձանագրին առջեւ, տեսնելու համար թէ անոր տէրը որպիսի՞ մասնաւոր յատկութիւններ ունէր եւ թէ որքան ծառայութիւններ մատուցած, ինչպէս իր ազգին ու եկեղեցւոյն, այնպէս ալ իր հպատակը եղած պետութեան իբր անոր յարգուած ու փնտռուած մէկ պաշտօնատարը, ա'նձ բազմարուեստ, բազմալեզու եւ բազմադէտ, «ամէն բանէ խաղարտար», ինչպէս կը վկայէ իմ գրչի եւ հոգւոյ սիրելի եղբայր Գեր. Հայր Ներսէս վրդ. Ակինեան, իր 16 Ապրիլ 1935 թուակիր մասնաւոր դրութեամբ, ուր չկրնալով զսպել իր հիացումը, կը գրէ՝ «սքանչելի գիւտ մ'ըրած էք, վերհանելով Ծառգիրքէն Տէր Սարգիսի անձին վերաբերեալ այդ յիշատակարանը: Հայ մատենագրի մը եւ արուեստաւորի մը մահուան թուականը կ'արձանագրուի հոն եւ յատկանշները նկարագրին եւ արուեստին կը շնորհակցին: Ես շատ ուրախացայ, կը շնորհաւորեմ Զեռայս նշանաւոր գիւտը: Զեմ կասկածիմ, թէ Մուրատ Տէր Սարգիս նո'յն է Առաքել Դաւրիթեցւոյ աղնագործ Սարգիս երէցի հետ: Կարող է իրաւամբ Հալէպի պարձանքը նկատուիլ»:

Կենսագրական — մահագրութեան մէջ, Տէր Սարգիսի նկարագրին անդրանիկ ու ցայտուն վկայութիւնը անոր հարկեւոր, պատուաւոր ըլլալն է (հարկ՝ պատիւ իմաստով): Տէր Սարգիս, ինչպէս իր աշխարհականութեանը, անանկ ալ իր քահանայութեանը ամբողջ կեանքին մէջ, ճանչցուած է իբր պատուաւոր անձ, որուն շնորհիւ միայն սիրելի եւ յարգելի դարձած է իր ազգին եւ օտար շրջանակներում մէջ, ուր որ ալ գտնուած է: Իբր բարոյական առաքինութիւն, ան փայլեցուցած

է իր վրայ նոյնպէս խելօք, իմաստուն, բարեսիրտ, ողորմած սիրտ մարդու յատկութիւնները, որոնք զինքը մարդոց մէջ անուանի հանդիսացուցած են:

Իսկ ինչ որ շահեկան է եւ եզակի երեւոյթ՝ իր դարուն մէջ, ատոնք Տէր Սարգիսի վարչական ու արքունական պաշտօններն են՝ որոնց մէջ եւս փայլեցաւ Տէր Սարգիս ու պարձանքը դարձաւ, իրապէս Հալէպի հայութեան եւ օտարաց:

Թերեւս իր միաժամանակ, թերեւս յաջորդաբար արքունի պաշտօններն են. —

ա. — Գանձատես (ի) տիվան արքունի, հաւանօրէն նախ Իզմիրի կուսակալութեան եւ ապա Հալէպի արքունի դիւանին ելեւմտական տեսուչը կամ հարկերու մուտքին քննիչն էր կամ վերահսկողը, իբր քաջ չափադէտ, հաշուադէտ: Եւ արդարեւ, հայերը, դեռ մինչեւ այսօր, թուրք կայսրութեան սահմաններուն մէջ, Կ. Պոլսէն մինչեւ Կարին ու Պաղտատ ու Հալէպ, տուած են հաւատարիմ ելեւմտական բազմաթիւ պաշտօնեաներ ու արքունի գանձապահներ: Ըստ պարսկադէտ Ստեփան Կուրտիկեանի կարծիքին «Տէր Սարգիս աշխարհականութեանը հաւանաբար ձեյպի հիւմայուն Սարափը (Սարրաֆ) էր, Կ. Պոլսոյ կամ Իզմիրի մէջ: Պաշտօնատարները վերջին ատենները կոչուեցան Կայսերական անձնական Գանձուն Նախարար: Յայտնի է թէ քահանայի մը այսպիսի պաշտօն մը չէր յանձնուեր. կ'երեւի թէ Տէր Սարգիս իր աշխարհականութեանը այսպիսի պաշտօն մը ունէր Կ. Պոլսոյ մէջ, ինչպէս որ Նախարարներն ալ հայ սեղանաւորներ ունէին»:

բ. — Սիգա փորոզ Հալէպա եւ Սիգափա փաշի: Սիգա: Արաբերէն՝ Սըքքա, ըստ Հ. Ն. Ակինեանի, է poinçon pour marquer la monnaie, կնքոց, դրոշմահայր գործի գահեկանաց, monnaie, argent monnayé. ուստի եւ Սիգա փորոզ: Կնքոց փորոզ, պատրաստող: Տէր Սարգիս Հալէպի օրուան Փաշային, կամ Կուսակալին, կամ Իմիրին (gouverneur) դրամահատն էր, կամ կարելի է ըսել պաշտօնական ու յա-